

Petőfi Sándor forradalmi- és látomásköltészete

Petőfi költészetében 1845–46-ban jelenik meg a társadalmi-politikai téma (pl. *A nép*), mely szorosan összefügg a költő **demokratizmusával, liberalizmusával, szabadság-eszményével**. Politikai költészetének kulcsszavai, legfontosabb motívumai a **szabadság, egyenlőség, törvényesség (igazság), haza, nemzet, nép (magyarság), emberiség**. Petőfi igazi forradalmár volt, közéleti szerepvállalása a forradalmár tudatos (és öntudatos) részvétele a világ megváltoztatásáért folytatott küzdelemben. A Tízek Társaságának rövid története, Petőfi visszaemlékezései, naplói s a kortársak, barátok írásai, emlékei is azt támasztják alá, hogy ezt a szerepvállalást hosszas és alapos felkészülés előzte meg.

1846-ra érik meg benne az a gondolat, hogy a **költészet, a művészet eszköz lehet az eszmei-ideológiai harcokban**. Programmá **A XIX. század költői** című **ars poeticájában** teszi ezt az eszmét. A radikális republikánus eszmék valójában csak egy szűk réteg (márciusi ifjak) számára voltak elfogadhatók, ezért került szembe szinte azonnal Kossuthal, Vörösmartyval, más progresszív irányzatokkal (pl. centristák), s ez vezetett választási bukásához is.

A politikai, társadalmi problémák, célok más témájú versekben (pl. szerelmes versek – *Beszél a fákkal a bús őszi szél...*, *Szabadság, szerelem...*) is állandóan fölbukkannak. Ez az attitűd később Ady Endre és József Attila költészetében is megjelenik.

Különösen jelentősek az e témához tartozó látomás-versek, melyek félelmetes látnokisággal jövendölik meg a szabadságharcot és a bukást (pl. *Levél Várady Antalhoz*, *Fekete-piros dal*, *Megint beszélünk s csak beszélünk...*, *Ismét magyar lett a magyar...*, *Forradalom*). A szabadságharc időszakában a megjövendöltek valóra válása elkésérti, megdöbbsenti a költőt, s kétségbeesett utolsó versében – *Szörnyű idő* – a nemzethalál látomása sejlik fel, mint **Vörösmarty Előszó** vagy **Ady Üdvözet a győzőnek** című versében.

Természetesen számos versre a **hit, az optimizmus, a lendület** jellemző, különösen az 1848-ban írtak között nagy számú a buzdító, lelkesítő, hazafias költemény (*Nemzeti dal*, *Csatadal*, *Dicsőséges nagyurak*, *Akasszátok föl a királyokat*, *Mit nem beszél az a német*, *A nemzethez*, *Föltámadott a tenger*, *A vén zászlótartó*).

Bár Petőfi a „legmagyarabb magyar” költők egyike, politikai eszméit, gondolkodásmódját jellemzi az **egyetemesség** is. Szabadság-eszménye a világszabadság, jövőképe nemcsak Magyarország felemelkedése, hanem az egész világ átalakulása, demokratizálódása. Mindig nagy figyelemmel követte az európai és világeseményeket, s a forradalom és szabadságharc időszakában is állandóan foglalkoztatták Európa forradalmi, politikai történései: a kezdeti reményt és lelkesedést azonban hamar fölváltotta a kétségbeesés, a bukott forradalmak, a vesztett csaták előrevetítették a magyarság sorsát is (*1848, Reszpublika, Európa csendes, újra csendes, Jött a halál*).

Levél Várady Antalhoz (1846.):

A fordulat verse. *Itt jelenik meg először a forradalmi látomásköltészet alapgondolata*. Az episztola bár tematikailag a legkövetlenebb műfaj, mindig egy központi gondolat köré szerveződik. A közvetlen baráti hangnem, a látszólag csapongó gondolatok rendkívül következetesen és logikusan vezetnek el a műszervező bölcséleti elvhez, a **boldogság kérdéséhez**. A személyes boldogságkeresés és hasznosság problémája után az emberiség boldogulásának látomásáig jutunk el. A zárlat víziója *a vízőzön analógiájára a vérözön által megtisztult világ képét tárja elénk, melyben megvalósulhat a legfőbb érték, a boldogság*. Petőfi nem írja körül ennek tartalmát, az egyetlen értelmező mozzanat az isteni parancs, mely szerint hasonlatossá kell válnunk a Teremtőhöz, s ez fogja a végső állapotot hordozni. A szabadság kérdése alárendelődik a boldogságnak, s eszközként szerepel csak.

Beszél a fákkal a bús őszi szél (1847.):

A verset szervező ellentét *a magánélet nyugodtsága, harmóniája, boldogsága és a világtörténelmi látomás mozgalmas, ellentmondásos vérpanorámája*. A látomást kiváltó élmény a könyv, a Szabadságháború története. Az apokaliptikus látomás a szabadság kivívásáért folyik, bár Petőfi nem járja körül a fogalmat, a kontextusból következően nem elsősorban a politikai, hanem a társadalmi szabadságról van szó, mely egyúttal a szabadság paradoxonjaként a társadalmi egyenlőséget hozza el.

Az ítélet (1847.):

A látomás ihletője ismét egy könyv, a “történetek”. **Petőfi az emberiség történelmét állandó küzdelemnek látja jó és rossz között**. A két kategória nem erkölcsi tartalmú, hanem társadalmi-szociális. A vízióban a végső harc képét rajzolja elénk, mely elhozza az igazságos társadalmat, a szabadságküzdelem által kivívott társadalmi egyenlőséget, boldogságot.

Egy gondolat bánt engemet (1846.):

Műfaja: rapszódia (felindult lelkiállapotot tükröző, szaggatott szerkezetű – gondolatmenetű, egyenetlen ritmusú lírai költemény). Bevezető kép: a lassú, észrevétlen elmúlás, a hervadás képei / az elkerülni kívánt halál képei (Hasonlatok: „*hervadó virág*”; *elfogyó gyertyaszál*”) Felkiáltásokban elutasítja ezt a halált / ellentétek. A cselekvő ember halálának látomása / egyetlen versmondattal. Látási, hallási élményt idéző dinamikus képsorok. A „*Világszabadság*” szó kiemelése külön sorban / erős hangsúlyt kap a harctéri képek mögötti vágyott cél. Egyes szám 1. személyben folytatódik a vers: a költő a saját vágyott halálát idézi meg / hősi halál, önfeláldozás. Majd a vers lecsendesedik / a hősök magasztos ünnepélyes temetésének látomása. A záró gondolatokban: biztos hit a világforradalom győzelmében, a hálás utókor megadja a tiszteletet önfeláldozó hőseinek.

A XIX. század költői (1847.):

Az új korszak, az ideológiai radikalizálódás időszaka megköveteli, hogy kifejtse felfogását a költészet feladatáról. Petőfi megtartja az ars poeticák sajátosságát; az *elutasítás és vállalás* koordinátarendszerében határozza meg elgondolását. Az elutasítás kettős: elveti a személyes, az alanyi költészetet, s *közösségi érvényű és érdekű művészetfelfogást fogalmaz meg. Eszerint a költő vátesz, próféta, aki egy igazságosabb világ felé vezeti népét, közösségét.* A klasszikus retorika egyik bizonyítási alakzatával, az ellenfél érveinek cáfolatával határolja el magát a megérkezetség illúzióját keltő költőtől. A verset szervező *őszövségi kép* magába foglalja a költőszerep tragikumát is, hiszen nem a költőnek, hanem a népnek kell eljutnia a Kánaánba. Az igazságos társadalom látomását feltételes-alárendelői mondatokat tartalmazó strófában írja le. E társadalom lényege az egyenlőségen alapuló boldogság, mely az ész belátásán alapul, s föltételezi a jogegyenlőséget is.

A nép nevében (1847.):

Petőfi 1847. márciusában írta *A nép nevében* című versét. Ekkoriban nagy viták voltak a Fontolva Haladók és a Liberális Ellenzék Pártja között arról, hogy milyen jogokat adjanak a népnek. Petőfi ezzel a versével, mintegy állást foglal a vitában, bemutatja politikai programját. "Az alkotmány rózsája .. tövis felét!" - kompromisszumra törekszik, hatalommegosztást és nem hatalomátvételt akar.

Csak a rózsá néhány levelét! **Rózsá - hatalom; tövis - kötelesség.**

4-5. versszak: a nemesi érvelés az volt, hogy azért övék a jog és a hatalom, mert ők szereztek meg és ők is védik meg.

Petőfi ellenérvei: nem tudják megvédeni a nép nélkül (győri csata), és a munkához is szükségük van rájuk. Petőfi elvei alapvetően nem térnek el a liberálisokétól, csak a nézőpontja más. A szegények, jogfosztottak nézőpontja. Vagy reformok kellenek, vagy lázadás lesz. Csak az érvelése radikálisabb, az elvei nem. A változásokat most azonnal akarja. Sajátos költői szerep: a nép élén áll, vezeti azt.

Nemzeti dal (1848.):

Alkalmi költemény, mely összefonódott március 15-e emlékével. Alkalmi jellegét bizonyítja a rendkívül erős konatív jelleg és a kapcsolatteremtő funkció. A rövid sorok, a hatásos, könnyen elsajátítható refrén, az alapmotívumokra való építkezés is ezt bizonyítja. Petőfi az ötletet, a választásra való felhívást Vörösmarty Főti dalából vette. Egyértelműsítette annak kérdésfelvetését.

Föltámadott a tenger... (1848.):

A vers hatását a következetesen végigvitt tenger-allegória adja.

Szörnyű idő... (1849.):

Utolsó ránk maradt verse a *Szörnyű idő*, 1849. július. Itt megváltozik Petőfi világképe, gondolatvilága. Első két szakasz: a valóság rossz, legalábbis rossz oldaláról mutatja be. Eddig az égről más feltételezése voltak (segít), most ez is negatívvá válik. Kiesett abból a világból, ahol a jó győz, ami jellemző az *Európa csendes, újra csendes* versére. Megváltozik a történelmi szükségszerűség: a nemzethalál reálissá válik, ami belefér a történelembe. A történelmet egyébként emberfeletti erők irányítják, negatívan. Kiveszett belőle az ember.

A harmadik szakasz új viszony a valósághoz, sajátos viszonyulás ember és valóság között (*lehet, hogy marad valaki*). A költő azonban megmarad az emberfeletti álmvilágban, de ez negatív, a lírai én nem racionálisan gondolkodik. Abszurd világkép jelenik meg, ami nem emberi, nem reális, ezért történhetnek meg, olyan dolgok, amik megtörténnek. A valóság egy irracionális mese.